

Мудрість, мужність і краса – у спадок тисячоліттям

(Лексикон античної словесності. / За ред. Мирона Борецького, Василя Зварича. – Дрогобич: Коло, 2014. – 727 с.)

Огром матеріалу цього знакового для української й світової культур видання – вражає. Вражає й викликає в реципієнта почуття вдячності до укладачів Лексикону за цю титанічну працю над упорядкуванням, відбором необхідного матеріалу, залученням до співпраці талановитих перекладачів, теоретиків й істориків літератури.

Розвиток світової культури не мислимий без античного мистецтва. З цього невичерпного і цілющо-духовного джерела черпали митці різних епох, різних країн мотиви, образи, наснажені духом, красою мистецтва давніх греків й римлян, творили власні, самобутні твори. Хвилює античність й сьогодні (пригадаймо хоча б фільм «Троя») своєю ще й до нині вповні нерозкодованістю.

Античність, як зазначає редактор та упорядник Лексикону Мирон Борецький, «увібрала у себе всі різновиди словесності: власне літературу, наукові твори, історіографічні, філософські, твори в царині механіки, астрономії й астрології та точних наук»[с.5]¹.

Вдячний читач, користувач Лексикону (а його можна читати як захоплюючий роман, і, звичайно, як універсальний довідник з історії та культури середземноморської цивілізації від найдавніших часів до VII ст.) знайде тут безліч необхідних кожній сучасній людині відомостей про нібито далекий, а втім, дивовижно близький нам світ. Якщо говорити про трагічне наше сьогодення, то не можна не згадати мілітаризм, військовиків, легендарних полководців Еллади та Давнього Риму, які за непорушну істину вважали вислів, афоризм на всі віки: «Хочеш миру – готуйся до війни» (Qui desiderat pacem, praeparat bellum), або трагічне «Горе переможеним!» (Vae victis!). Україна повинна перемогти у сьогоднішній несправедливій, загарбницькій проти неї війні й ми усі, дасть Бог, відчуємо, що «нема нічого радіснішого за перемогу» (Nihil est victoria dulcius).

Шкода, що так звані «грека і латина» не вивчаються на належному рівні в сучасних школах, гімназіях та навіть й в інститутах, університетах. Як слушно зазначають Н.Корж і Ф.Луцька: «Використання в навчальному процесі латинських прислів'їв, приказок, сентенцій, афоризмів, літературних цитат має велике виховне значення. Адже багато поданих висловів не тільки відбивають світогляд античного суспільства, а й можуть бути корисними для морального й етичного виховання сучасної молоді»². Якщо б таке побажання здійснилося, то усім - і учителям, і учням рецензований Лексикон став би у пригоді, ще й як!

У Лексиконі оживають такі давні голоси, а ми з подивом прислухаємось – це про сьогодення, про наші болі, тривоги й проблеми. Давньогрецький оратор і політичний діяч Демосфен в одній з перших своїх промов «Про податкові округи», закликав афінян до реформування податкової системи та збільшення кількості військових кораблів, потрібних для оборони Афін в умовах зростання небезпеки. Ці дві проблеми – найважливіші нині для України: зміцнення обороноздатності країни і реформування економіки.

У Давній Греції існував культ вишуканого усного слова. Кожен еллін прагнув опанувати всі тонкощі красномовства як мистецтва. Риторами ставали, звичайно, не для того, щоб хизуватися аристократичною мовою, а щоб вміти впливати на слухачів, судів, переконувати їх у своїй правоті або закликати до втілення у житті тих істин, в яких промовець був твердо переконаний. Лексикон подає багато таких прикладів. Наталя Маршалок у своїй статті про грецького письменника-сатирика, ритора, філософа Лукіана (120-185 рр.), опираючись лише на його твори, подає цікаву й багату інформацію про цього античного митця. Лукіан повсякчас

¹ Тут й далі цитуємо за виданням: Лексикон античної словесності. За ред. Мирона Борецького, Василя Зварича. – Дрогобич: Коло, 2014. - 727 с.

² Н.Г.Корж, Ф.Й.Луцька. Из скарбниці античної мудрості. – К.: Вища школа, 1994. –С.26.

виступав проти невігластва, проти відомих нам з недавнього радянського минулого т.зв. «анонімок», тобто доносів без підпису, його поради, думки й сьогодні звучать актуально: «Почни читати кращих наших поетів під керівництвом людей досвідчених...». Також Лукіан закликав збагачувати словниковий запас, позбутися самовпевненості. Словниковий запас самого Лукіана був дуже багатий – 10 400 слів, тоді як Платона – 9 900. Ритора приваблював такий жанр як діалог - поширений у давньогрецькому красномовстві.

Крім статей-персоналій у Лексиконі подано також статті з теорії та історії античної літератури. Звертає увагу читача, зокрема, стаття Мирона Борецького «Лірика». У стислій, редукованій манері у ній конкретизовано своєрідність античної лірики, її виникнення, функціонування, різні напрями, увиразнено постаті славетних давньогрецьких й давньоримських письменників. Або ж його стаття про Софокла [с.565].

Греко-римська культура, її визначні представники (таке враження ніби всі вони, хто «оселився» на сторінках Лексикону) звертаються до нас, передають найцінніше, вистражане, перевірене власним життям. Одухотвореність тем, про які вони говорять, – вражає. Якась актуальна містичність огортає кожного з антиків, абстрактне стає живим і притягальним.

Стаття Василя Зварича про старогрецького поета-елегіка, державного діяча Солон (бл. 640- бл. 560 рр. до Р.Хр.) знайомить нас з ще однією самобутньою особистістю сивої давнини. Солон – це взірець політика, ідеал державного мужа. Про нього Арістотель сказав: «За походженням і за славою Солон належить до перших людей в державі, а за багатством і рівнем життя – до середніх» [с.551]. Подумки згадуються імена сьогоднішніх політичних – ой як далеко їм ще до Солон! Ставши архонтом – одним з десяти правителів в Афінах – він провів низку реформ: скасував борги всі хліборобів і боргове рабство, провів уніфікацію ваг і мір, монетарну реформу, зробив чинним закон про громадянство чужоземців тощо. Далі автор статті про цього державного (у високому сенсі звучання цього слова!) діяча додає: «Ці реформи сприяли оздоровленню господарства, розвитку торгівлі, ремесел» [с.561]. Солон також відмінив привілеї родової аристократії, обмежив Раду Ареопагу, розширив права народних зборів, впровадив народні суди, зменшив строгість драконівських законів. А ще ж писав ямби і хореї! І, звичайно, поради – «Поради афінянам», в яких змалював картину жахливої соціальної дійсності в Афінах. У «Порадах самому собі» Солон наголошував, що головне – міра в усьому і чесність. Для нього й старість – це не вердикт земному життю: «У старості я кожен день знову учуся всього». В.Зварич проникливо й детально описав нам життєвий й політичний досвід Солон, який, очевидно, повинен надихати будівничих рідної держави.

Долучились до творення цього величного скарбу, що хвилює нас, змушує бути розсудливішим й шляхетним – багато достойників – учених, перекладачів, поліграфістів, Про це свідчать ретельно, з любов'ю укладені допоміжний матеріал, коментарі, переклади фрагментів творів античних митців А.Содомори, М.Борецького та ін. Упорядкована Василем Зваричем бібліографія перекладів українською мовою давньогрецьких й давньоримських письменників, філософів, ораторів увиразнює не тільки традицію українського художнього перекладу, але й подає різні варіанти перекладу оригіналу як в діахронії, так й у синхронії. Серед перекладачів – знакові постаті української класичної філології – Іван Франко, його син Тарас, Осип Шухевич, Микола Зеров, Андрій Білецький, Михайло Соневицький, Борис Тен, Григорій Кочур, Йосип Кобів, Юрій Цимбалюк, Віталій Маслюк, Мирон Борецький та ін.

Крім уже згаданих авторів цього унікального Лексикону, необхідно назвати й інших (їхній список у Лексиконі відсутній). Це метри української класичної філології – А. Содомора, Й.Кобів, В.Маслюк, М.Кашуба, В.Литвинов, І.Захара, Ю.Цимбалюк, А.Цісик, М.Шах-Майстренко, Дз. Коваль, викладачі кафедри класичної філології Львівського національного університету ім. І.Франка – Б. Чернюх, Л.Глушенко, М.Домбровський, Н.Ревак, Х. Хуторна та ін., а також вчені з різних куточків України й поза її меж - О. Киченко, Л.Смольська, Н.Маршалок, Г.Грицик, Ю. Ковбасенко, В. Волощук та ін. Потужний пласт в авторському колективі Лексикону репрезентують й дрогибицькі науковці – Є. Пшеничний, Д.Кузик, Л.Тимошенко, О. Баган, І.Набитович. О. Петречко, Ю. Стецик, Л. Борецький, І.Розлуцький, І.Матковський та ін.

Хотілося б, щоб цей титанічний труд, цей прекрасний, дивовижний Лексикон дійшов до рук і душ якомога більшої кількості реципієнтів, щоб став супутником їхнього життя і діяльності на благо рідної Батьківщини. Але, але... Який наклад Лексикону?! Що ж – нехай буде він на полиці у кожній бібліотеці, на виду в читачів й науковців, нехай стане корисним й затребуваним виданням, гордістю кожної книгозбірні. Повага й подяка упорядникам, редакторам, авторам й поліграфістам цієї Книги.

Володимир Кузьменко, проф. (Київ)

Нове слово про літературну казку

(Гарачковська О. Дивосвіт української літературної казки другої половини ХХ століття: монографія / Оксана Гарачковська. – К.: Альфа-М, 2014. – 200 с.)

Наприкінці 2014 року побачила світ монографія доцента Київського національного університету культури і мистецтв Оксани Гарачковської «Дивосвіт української літературної казки другої половини ХХ століття». Ім'я дослідниці, в доробку якої близько 70 наукових і навчально-методичних праць, досить відоме серед науковців та освітян України. О. Гарачковська вивчає проблеми дитячої літератури, специфіку української віршованої сатири й гумору, класичну спадщину вітчизняного та світового письменства ХІХ–ХХ століть. Вона є співавтором багатьох навчальних посібників: «Історія зарубіжної літератури ХХ століття» (К. : ВЦ «Академія», 2010, 2012), «Історія української літератури ХХ – початку ХХІ століття : у 3 т.» (К.: Академвидав, 2013–2015) та ін. Упорядник хрестоматії «Українська література для дітей» (К. : ВЦ «Академія», 2011) та ін.

І ось з'явилась нова літературознавча праця Оксани Гарачковської, яка обіцяє читачам чимало естетичної насолоди.

Останнім часом питання історії і теорії казки привертають дедалі пильнішу увагу дослідників (публікації В. Давидюка, Л. Дерези, С. Карпенко, Г. Сабат, О. Тараненко, Н. Тихолоз та ін.). Одним з найбільш цікавих і актуальних аспектів казкознавства є вивчення літературної казки – її становлення, еволюції, ролі й місця, яке вона посідає в літературному процесі певної доби.

У монографії О. Гарачковської вперше в українській науці про літературу комплексно розглянуто специфіку сюжетно-образної структури та хронотопу української літературної казки другої половини ХХ ст., її взаємозв'язки з фольклорною казкою. Значна дослідницька увага приділена розкриттю генези авторської казки в умовах заблокованої культури тоталітаризму та в добу розбудови незалежності в Україні наприкінці ХХ ст., висвітленню її жанрової типології.

Композиційно робота чітко структурована. Монографія складається зі вступу, трьох розділів, поділених на підрозділи, висновків та списку використаних джерел, у тому числі й архівних (усього 232 позиції).

У вступі авторка розкрила актуальність дослідження, визначила його мету, окреслила завдання наукової студії.

Перший розділ роботи «Становлення і розвиток жанру літературної казки в українському письменстві ХХ століття» присвячено аналізу жанру казки як об'єкта літературознавчого дослідження та висвітленню історико-літературних і теоретичних аспектів становлення жанру літературної казки. Теоретичні міркування Оксани Гарачковської обґрунтовані, слушні, зокрема роздуми дослідниці з приводу жанрових домінант літературної казки, характеристики її жанрових модифікацій тощо. На основі розлогого аналізу дефініцій цього жанру, запропонованих Ю. Ярмишем, Г. Сабат, Ю. Ковалівим та багатьма іншими науковцями, О. Гарачковська подає власну дефініцію літературної казки: «це авторський художній твір, позначений яскраво вираженою фантастичною та психологічною інтроспекцією, особистісним ставленням автора до дійсності й орієнтований переважно на дитячого (почасти й «дорослого») адресата, написаний з урахуванням певної історичної доби та інтертекстуальних виявів, або ж це художній твір письменника, що ідентифікує фольклорні мотиви, досить вільно